

Talteori, Föreläsning 5

Primitiva rötter

Jan Snellman¹

¹Matematiska Institutionen

Linköpings Universitet

Föreläsningsanteckningar på kurshemsidan <http://courses.mai.liu.se/GU/TATA54/>

TEKNISKA HÖGSKOLAN
LINKÖPING UNIVERSITET

Multiplikativ ordning

Definition

Elementära egenskaper

Primitiva rötter

Definition

Primitiva rötter modulo ett primtal

Primitiva rötter modulo en
primkvadrat

Primitiva rötter modulo en primpotens

Tvåpotenser

Generellt modulus

Universell exponent

Struktur av $\mathbb{Z}_n^*$

Indexaritmetik

Indexregler

Lösa kongruenser

Potensresidyer

Definition

- ▶ G ändlig grupp, $g \in G$.
- ▶ $g^i * g^j = g^{i+j}$.
- ▶ $g \in G$ har ordning $o(g) = n$ om $g^n = 1$ men $g^m \neq 1$ för $1 \leq m < n$; $o(e) = 1$
- ▶ $g^s = 1$ omm $n|s$.
- ▶ $g^i = g^j$ omm $i \equiv j \pmod n$.
- ▶ $a \in \mathbb{Z}$ har (multiplikativ) ordning n modulo m om $o([a]_m) = n$, i.e. om $a^n \equiv 1 \pmod m$ men ej för mindre potens.
- ▶ Rosens notation: $\text{ord}_m(a) = n$

$$\text{ord}_7(3) = 6$$

$$G = \mathbb{Z}_n^\times = \{ [k]_n : \gcd(k, n) = 1 \}$$

$$o([3]_7) = 6, [1]_7 \in \mathbb{Z}_7^\times$$

Teorem

$g \in G$ grupp, $o(g) = n$. Då $o(g^k) = \frac{n}{\gcd(n,k)}$

$$\left\{ \begin{array}{l} o(g) = 4, \quad 1^4 = 1 \\ o(g^2) = 2, \quad (g^2)^2 = 1 \end{array} \right.$$

Bevis.

Sätt $d = \gcd(n, k)$. Har $(g^k)^s = g^{ks} = 1$ omm $n | ks$, alltså omm $(n/d) | (k/d)s$. Men $\gcd((n/d), (k/d)) = 1$, så detta inträffar omm $(n/d) | s$. Alltså $o(g^k) = (n/d)$. $\square$

Exempel

I $\mathbb{Z}_{13}^*$, $o([4]) = 6$, ty $[4]^2 = [3], [4]^3 = [12], [4]^4 = [9], [4]^5 = [10], [4]^6 = [1]$. Så

$$e = [1]_{13}$$

$$o([4]^4) = 4 / \gcd(4, 6) = 6/2 = 3.$$

$$|\mathbb{Z}_{13}^*| = 12$$

Vi ser att $[4]^4 = [9], [4]^8 = [13], [4]^{12} = [1]$

$$G = \langle \cdot \rangle^*$$

Teorem

$g, h \in G$ grupp, $gh = hg$, $o(g) = m$, $o(h) = n$, $\gcd(m, n) = 1$. Då $o(gh) = mn$.

Bevis

Sätt $o(gh) = r$.

$$(gh)^{mn} = (gh)(gh) \cdots (gh) = g^{mn} h^{mn} = (g^m)^n * (h^n)^m = 1^n * 1^m = 1,$$

så $r | mn$.

Eftersom $\gcd(m, n) = 1$ så är $r = r_1 r_2$ med $r_1 | m$, $r_2 | n$, $\gcd(r_1, r_2) = 1$.

Så

$$1 = (gh)^r = (gh)^{r_1 r_2} = g^{r_1 r_2} h^{r_1 r_2}.$$

Bevis.

Då gäller alltså att

$$1 = 1^{s_1} = g^{r_1 s_1 r_2} h^{r_1 s_1 r_2} = (g^m)^{r_2} h^{mr_2} = h^{mr_2}.$$

Det följer att $n \mid (mr_2)$. Men $\gcd(n, m) = 1$, så $n \mid r_2$. Alltså $r_2 = n$.

På liknande sätt får vi att $r_1 = m$.

Följaktligen så är $r = mn$.

Exempel

Om $g = h = [4] \in \mathbb{Z}_{13}^*$, så $o(g) = 6$, $o(gh) = o(g^2) = 6/2 = 3$ enligt tidigare. Så det gäller INTE NÖDVÄNDIGTVIS att

$$o(gh) = \text{lcm}(o(g), o(h))$$

när $\gcd(o(g), o(h)) > 1$.

Definition

Heltalet a är en *primitiv rot* modulo n om $[a]_n$ genererar $\mathbb{Z}_n^*$, i.e., om den har multiplikativ ordning $\phi(n)$.

$$\# \{ 1 \leq k \leq n-1 : \gcd(k, n) = 1 \}$$

Exempel

- 2 är en primitiv rot modulo 5, enär

$$\varphi(5) = 5 - 1 = 4$$

$$[2]_5^1 = [2], [2]_5^2 = [4], [2]_5^3 = [3], [2]_5^4 = [1]_5$$

- Det finns inga primitiva rötter modulo 8, eftersom $\mathbb{Z}_8^*$ har $\phi(8) = 4$ element, men inget element har ordning > 2 :

*	1	2	3	4
1	1	2	3	4
2	2	4	1	3
3	3	1	4	2
4	4	3	2	1

$$\mathbb{Z}_5^*$$

$$g^2 = 1 \text{ alla } g \in \mathbb{Z}_8^*$$

*	1	3	5	7
1	1	3	5	7
3	3	1	7	5
5	5	7	1	3
7	7	5	3	1

Teorem

p primtal, d delar $p - 1$. Då har polynomet $f(x) = x^d - 1 \in \mathbb{Z}_p[x]$ exakt d nollställen.

Bevis.

- ▶ $e = (p - 1)/d$ $ed = p - 1$
- ▶ $x^{p-1} - 1 = (x^d)^e - 1 = (x^d - 1)(x^{de-d} + x^{de-2d} + \dots + x^d + 1) = (x^d - 1)g(x)$ $\uparrow \quad g(x)$ $\downarrow \quad \downarrow$
- ▶ $\deg(g(x)) = de - d = p - 1 - d$
- ▶ Fermat: $x^{p-1} - 1$ har $p - 1$ nollställen
- ▶ Lagrange: $x^d - 1$ har högst d nollställen, $g(x)$ högst $p - 1 - d$ nollställen
- ▶ Slutsats: $x^d - 1$ har precis d nollställen, ($g(x)$ har precis $p - 1 - d$ nollställen)

Teorem

p primtal. Då finns en primitiv rot modulo p .

$$g^{12} = 1 \text{ men } g^6 \neq 1$$

Bevis.

- ▶ Ok när ~~$p = 2$~~
- ▶ Antag p udda
- ▶ Faktorisera $p - 1 = q_1^{a_1} \cdots q_r^{a_r}$
- ▶ $h_1(x) = x^{q_1^{a_1}} - 1$ har precis $q_1^{a_1}$ nollställen enligt föregående
- ▶ $\hat{h}_1(x) = x^{q_1^{a_1-1}} - 1$ har precis $q_1^{a_1-1}$ nollställen
- ▶ Exakt $q_1^{a_1} - q_1^{a_1-1}$ element $v \in \mathbb{Z}_p^*$ med $v^{q_1^{a_1}} = 1$, $v^{q_1^{a_1-1}} \neq 1$
- ▶ Dessa är precis de som har ordning $q_1^{a_1}$, välj en, u_1
- ▶ $u = u_1 u_2 \cdots u_r$
- ▶ $o(u) = o(u_1) \cdots o(u_r) = q_1^{a_1} \cdots q_r^{a_r} = p - 1$, ty u_i parvis relativt prima

$$\begin{aligned} d &= q_1^{a_1} \mid (p-1) \\ \hat{d} &= q_1^{a_1-1} \mid (p-1) \end{aligned}$$

Giltig lemmat

Exempel

```
p=nth_prime(362)
print(p)
myfact=factor(p-1)
print(myfact)
c=mod(1,p)
C=Set([])
```

```
for fact in myfact:
```

```
    q,a=fact
```

```
    b=a-1
```

```
    h=Integers(p)[x](x^(q^a)-1)
```

```
    hh=Integers(p)[x](x^(q^b)-1)
```

```
maxl = Set(h.roots(multiplicities=False))
minl = Set(hh.roots(multiplicities=False))
candidates = maxl.difference(minl)
u = candidates[0]
print(hh,h,maxl,minl,u)
c = c*u
C=C.union(Set([u]))
print(C,c)
print(multiplicative_order(c))
```

ger $p = 2441$, $p - 1 = 2440 = 2^3 \cdot 5 \cdot 61$, $C = \{1280, 1122, 590\}$, $c = 2275$, $\text{ord}_p(c) = 2440$.

primitive root mod 2441
order: 2440

Teorem

p primtal. Då finns en primitiv rot modulo p^2 .

$$p > 2$$

Bevis

1. a primitiv rot mod p
2. $g = a + tp$ *lyft!*
3. $h = \text{ord}_{p^2}(g)$
4. $\phi(p^2) = p(p-1)$, så $h | p(p-1)$
5. $g^h \equiv 1 \pmod{p^2}$ och alltså $g^h \equiv 1 \pmod{p}$
6. $g \equiv a \pmod{p}$ så $g^{p-1} \equiv a^{p-1} \equiv 1 \pmod{p}$
7. Vi får $(p-1) | h$
8. Så $h = p(p-1)$ eller $h = p-1$
9. Hävdar: båda fallen kan inträffa (beroende på t). Speciellt, kan välja t så att $h = p(p-1)$, och g primitiv rot mod p^2

$$\# \mathbb{Z}_{p^2}^* = p^2 - p$$

?

Bevis.

10. Sätt $f(x) = x^{p-1} - 1$
11. $f(a) \equiv 0 \pmod p$. Vill undersöka om $g = a + tp$ är ett lyft.
12. $f'(x) = (p-1)x^{p-2} \equiv -x^{p-2} \pmod p$
13. $f'(a) \equiv -a^{p-2} \pmod p \not\equiv 0 \pmod p$
14. Så unikt $t = t_0$ för vilket $g = a + t_0p$ lyft
15. För andra t , $g = a + tp$ ej lyft, $f(g) \not\equiv 0 \pmod{p^2}$, $g^{p-1} \not\equiv 1 \pmod{p^2}$
16. Dvs, $\text{ord}_{p^2}(g) \neq p-1$.
17. Enligt tidigare, $\text{ord}_{p^2}(g) = p(p-1)$
18. $g = a + tp$ primitiv rot modulo p^2 för alla t utom ett!

Exempel

- ▶ Fungerar för $p = 2$ (degenererat fall)
- ▶ $\mathbb{Z}_2^* = \{[1]_2\}$. Primitiv rot 1
- ▶ Lyfter till 1, 3
- ▶ 3 är en primitiv rot mod 4.

Exempel

Kontrollerar att 2 är en primitiv rot modulo 11. Sen försöker vi lyfta:

```
p,a=11,2
thelifts = [
    [a+t*p,multiplicative_order(mod(a+t*p,p^2))]
    for t in range(p)]
```

ger

$[[2, 110], [13, 110], [24, 110], [35, 110]]$

$[[57, 110], [68, 110], [79, 110], [90, 110], [101, 110], [112, 10]]$

Så varje lyft är en primitiv rot mod 11^2 , *utom* $2 + 10 * 11$.

Teorem

1. $p > 2$ primtal
2. a primitiv rot modulo p^k
3. $k \geq 2$

Då är **varje** lyft $g = a + tp^k$ en primitiv rot modulo p^{k+1} .

Bevis.

Konsultera "Constructing the Primitive Roots of Prime Powers" av Nathan Jolly (finns på kurshemsidan). □

Exempel

- ▶ $p = 11, k = 2$
- ▶ $a = 2$ primitiv rot mod p och mod p^2
- ▶ Alla dess lyft skall vara primitiva rötter mod p^3
- ▶ Speciellt, a själv
- ▶ Kontroll: $\phi(p^3) = p^2(p - 1) = 1210$
- ▶ Faktiskt, $\text{ord}_{11^3}(2) = 1210$.

Teorem

- ▶ 1 primitiv rot mod 2
- ▶ 3 primitiv rot mod 4
- ▶ Ingen primitiv rot mod 8
- ▶ Inte för något 2^k , $k \geq 3$
- ▶ I själva verket, om $k \geq 3$, a udda (så $\gcd(a, 2^k) = 1$) har vi

$$a^{\phi(2^k)/2} = a^{2^{k-2}} \equiv 1 \pmod{2^k}$$

Bevis.

Läs Rosen!

Teorem

- ▶ p udda primtal
- ▶ $k \in \mathbb{Z}_+$
- ▶ Varje primitiv rot mod p^k lyfter till $2p^k$
- ▶ Så $n = 2p^k$ har primitiva rötter
- ▶ Primitiv rot modulo m om m är 2, 4, p^k eller $2p^k$

3.5

Bevis.

Rosen!

Definition

- ▶ $n \in \mathbb{Z}_+$
- ▶ U är en **universell exponent** till n om $[a]_n^U = [1]_n$ för alla $[a] \in \mathbb{Z}_n^*$
- ▶ Id est, om $a^U \equiv 1 \pmod n$ för alla a med $\gcd(a, n) = 1$.
- ▶ $\lambda(n)$ är den **minsta universella exponenten**

Exempel

Ordning av elem. i $\mathbb{Z}_9^*$:

g	1	2	4	5	7	8
$o(g)$	1	6	3	6	3	2

$$\lambda(9) = 6.$$

Exempel

- ▶ $\mathbb{Z}_5^* \simeq C_4$
- ▶ $\mathbb{Z}_8^* \not\simeq \mathbb{Z}_5^*$, ty ej cyklisk, båda har 4 element

Teorem (Struktur av Z_n^*)

- ▶ $\mathbb{Z}_2^*$ trivial, $\mathbb{Z}_4^* \simeq C_2$, $\mathbb{Z}_8^* \simeq C_2 \times C_2$, och $\mathbb{Z}_{2^k}^* \simeq C_2 \times C_{2^{k-2}}$
- ▶ p udda primtal
- ▶ $\mathbb{Z}_{p^a}^* \simeq C_s$ med $s = \phi(p^a)$
- ▶ Om $n = p_1^{a_1} \cdots p_r^{a_r}$ så $\mathbb{Z}_n^* \simeq \mathbb{Z}_{p_1^{a_1}}^* \times \cdots \times \mathbb{Z}_{p_r^{a_r}}^*$
- ▶ $\lambda(2) = 1$, $\lambda(4) = 2$, $\lambda(2^k) = 2^{k-2}$, $\lambda(p^a) = \phi(p^a) = p^a - p^{a-1}$
- ▶ $\lambda(p_1^{a_1} \cdots p_r^{a_r}) = \text{lcm}(\lambda(p_1^{a_1}), \dots, \lambda(p_r^{a_r}))$

Bevis för sista delen.

Om $G = C_{m_1} \times C_{m_2} \times C_{m_r}$, med $m = \text{lcm}(m_1, \dots, m_r)$, så

- ▶ $h^m = 1$ för alla $h \in G$
- ▶ Finns något $g \in G$ med $o(g) = m$

Exempel

- ▶ $675 = 27 * 25$
- ▶ $\phi(27) = 18, \phi(25) = 20$
- ▶ $\phi(675) = \phi(27)\phi(25) = 18 * 20 = 360$
- ▶ $\lambda(675) = \text{lcm}(18, 20) = 180$
- ▶ $\mathbb{Z}_{675}^* \simeq C_{18} \times C_{20}$

- ▶ $m = p^k$ eller $m = 2p^k$
- ▶ $\phi(m) = M$
- ▶ $\mathbb{Z}_m^* = \langle r \rangle = \{r, r^2, \dots, r^M = [1]_m\} \simeq C_M$
- ▶ $[a]_m \in \mathbb{Z}_m^*$, i.e. $\gcd(a, m) = 1$
- ▶ $a \equiv r^x \pmod{m}$ för unikt x med $1 \leq x \leq M$
- ▶ $x = \text{ind}_r(a)$, index av a till basen r , diskret logaritm
- ▶ a, b relativt prima med m , då $\text{ind}_r(a) = \text{ind}_r(b)$ om och endast om $a \equiv b \pmod{m}$ i.e. om $[a]_m = [b]_m$

Exempel

- ▶ $n = 14$
- ▶ $\phi(n) = 6$
- ▶ $r = 3$
- ▶ $\text{ord}_{14}(r) = 6$
- ▶ $[r, r^2, r^3, r^4, r^5, r^6] = [3, 9, 13, 11, 5, 1]$
- ▶ $\text{ind}_{14}(13) = 3$, etc

Teorem

$$\phi(m) = M, \mathbb{Z}_m^* = \langle r \rangle.$$

- ▶ $\text{ind}_r(1) \equiv 0 \pmod{M}$
- ▶ $\text{ind}_r(ab) \equiv \text{ind}_r(a) + \text{ind}_r(b) \pmod{M}$
- ▶ $k \in \mathbb{Z}_+$
- ▶ $\text{ind}_r(a^k) \equiv k * \text{ind}_r(a) \pmod{M}$

Precis som vanliga logaritmer!

Exempel

$$9^x \equiv 11 \pmod{14}$$

$$\text{ind}_3(9^x) = \text{ind}_3(11)$$

$$x * \text{ind}_3(9) \equiv \text{ind}_3(11) \pmod{6}$$

$$x * 2 \equiv 4 \pmod{6}$$

$$x \equiv 2 \pmod{3}$$

Kontroll: $9^2 = 81 = 5 * 14 + 11 \equiv 11 \pmod{14}$,

$9^5 \equiv 9(9^2)^2 \equiv 9 * 11^2 \equiv 9 * (-3)^2 \equiv 9 * 9 \equiv 11 \pmod{14}$.

Definition

- ▶ $m, k \in \mathbb{Z}_+$
- ▶ $a \in \mathbb{Z}, \gcd(a, m) = 1$
- ▶ $x^k \equiv a \pmod{m}$ lösbar
- ▶ Då: a är en k :e potens-residy av m

Exempel

- ▶ $m = 11, k = 2$
- ▶ $x^4 \equiv 9 \pmod{11}$ lösbar, så 9 är fjärdepotens-residy mod 11
- ▶ $x^4 \equiv 8 \pmod{11}$ ej lösbar, så 8 ej fjärdepotens-residy mod 11
- ▶ $x^4 \pmod{11}$ är $[0, 1, 5, 4, 3, 9, 9, 3, 4, 5, 1]$

Teorem

► $m \in \mathbb{Z}_+, M = \phi(m), \mathbb{Z}_m^* = \langle [r]_m \rangle$

► $k \in \mathbb{Z}_+, a \in \mathbb{Z}, \gcd(a, m) = 1$

► $d = \gcd(k, M)$

► Då:

$$x^k \equiv a \pmod{m}$$

lösbar om

$$a^{M/d} \equiv 1 \pmod{m}$$

► Om lösbar, precis d lösningar mod m (dvs i $\mathbb{Z}_m^*$)

Bevis.

Översätt till

$$k * \text{ind}_r(x) \equiv \text{ind}_r(a) \pmod{M}$$

Skriv $x \equiv r^y \pmod{m}$, $\text{ind}_r(a) = A$.

Får

$$k * y \equiv A \pmod{M}$$

Lösbart omm $d|A$. Men

$$A = dz \iff \frac{M}{d}A = Mz$$

så det sker omm $\frac{M}{d}A \equiv 0 \pmod{M}$, alltså omm

$$a^{\frac{M}{d}} \equiv 1 \pmod{m}$$

Exempel

► $m = 11, M = 10, k = 4, d = 2$

$$9^5 \equiv 1 \pmod{11}$$

► $x^4 \equiv 9 \pmod{11}$ lösbar

$$8^5 \equiv -1 \pmod{11}$$

► $x^4 \equiv 8 \pmod{11}$ ej lösbar